

ВСТУП

У сучасному суспільстві щораз то більше зростає число людей, яких медицина характеризує як «наркозалежних» та «алкозалежних». Наркотично і алкоголічно залежні люди, зазвичай, перебувають на дні суспільного життя і саме суспільство ще в більшій мірі «опускає» їхню гідність, вішаючи на них ярлик — «наркоман» чи «алкоголік». На сьогоднішній день число таких узалежнених людей становить вражаючий відсоток населення, тому виникла гостра потреба у допомозі таким людям. Християни взялися глибше дослідити причини цієї вади людського життя, оскільки це впливає з основних засад християнства — любові до ближнього. Ісус Христос, будучи Добрим Пастирем, заради однієї вівці залишає всіх інших, щоб спасти її; так і християни, а особливо пастирі, повинні шукати заблуканих овець серед упосліджених.

Актуальність обраної нами теми полягає у тому, що у теперішньому часі наркомани і алкоголіки, перебуваючи у полоні згубної «системи», як ніколи потребують пастирської опіки. Для таких людей найважливіше — духовне заповнення і духовна розрада у їхній ситуації, і саме пастир повинен бути тим «наповнювачем» і проводарем упалої людини. Церква покликана проявити неабияку активність щодо суспільного життя. Пастирська діяльність не може зводитись лише до моралізаційних проповідей, застережень, але повинна стати активною і всеохоплюючою: створення християнських груп підтримки, прийняття узалежнених, приклад святості життя, що значно прискорить процес звільнення людини від будь-якої залежності та наведе її до Бога.

Проблеми алкоголізму чи наркоманії будуть розглядатись не лише з позицій моралі, духовності, але й з точки зору медицини. Враховуватиметься й самостійне волевиявлення залежного, без якого подолати хворобу неможливо. Тому буде наголошено на важливості пастирського ставлення до узалеженого, насамперед, як до особистості. Єдиний правильний підхід — показати людині свою небайдужість, допомогти у поверненні втраченої свободи та гідності.

Алко і наркозалежність є ознакою «хворого суспільства», де одні громадяни байдуже ставляться до споживання алкоголю, а інші переймаються лише тим, як заробити на цьому більше грошей. Це також і хвороба людської особи загалом, що може виникнути на основі соціальних, економічних, політичних, психічних, фізичних передумов, а також духовного занепаду. Людині для зцілення потрібен відповідний всебічний підхід, реабілітація, що вимагає від пастиря або наставника великого терпіння, любові, ґрунтовних знань про алкогольну залежність зі сфери медицини. Це завдання базується на конкретних кроках щодо зміни стереотипу осуду та відкинення залежних осіб у сучасному суспільстві. У світлі Христового вчення важливим є наближення залежної людини до пізнання правди про себе, покаяння, прощення, прийняття можливості реальної зміни, прагнення святості життя та єдності з Богом. На цьому шляху пастир зустрінеться з величезним егоїзмом, запереченням, труднощами співжиття узалеженого у сім'ї тощо, тому мусить бути всебічно обізнаним, делікатним, наполегливим та второпним. Лише в такий спосіб, при Божій допомозі, можливо привести людину, а згодом і суспільство, до життєвої гармонії.

Для досягнення поставленої мети буде використано аналітично-синтетичний метод, за допомогою якого можна розглянути та дослідити матеріали в галузях пасторальної медицини, пасторального богослов'я, медицини та психології.

Об'єктом даного дослідження виступає пастирська опіка над алко- та наркозалежними. Предметом дослідження виступають кілька елементів, зокрема, причини входження у залежності та праця пастиря із узалежними людьми.

Мета дослідження: ґрунтовно дослідити алкогольну і наркотичну залежність, вказати механізми її входження у різні сфери життя людини, негативні впливи у можливих контекстах життєдіяльності особи, та окреслити основні способи пастирської допомоги людям із алкогольною та наркотичною залежністю.

Означена мета потребує виконання наступних завдань:

1. Вивчити медичний аспект узалежнення від алкоголю та наркотиків у психічній, фізичній та духовній сферах.
2. На основі документів УГКЦ висвітлити проблематику узалежнення на території України.
3. Розглянути роботу реабілітаційного центру «Назарет» та його пасторальну працю, зокрема, на основі програми «12 кроків».

Огляд джерел та літератури. Для початку слід визначити основні джерела, які використовуватимуться у даному дослідженні. Це, насамперед, документи Церкви: Соціально зорієнтовані документи Української Греко-Католицької Церкви (1989-2008), «Звернення єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ до вірних і всіх людей доброї волі з приводу надмірного вживання алкогольних напоїв», та Хартія працівників охорони здоров'я (Папська Рада до справ Душпастирства в охороні здоров'я). Дана тема впродовж довгого часу цікавила багатьох дослідників. Серед основних можна назвати: Бойко Ігор, Науково-медичний аспект алкоголізму та його моральна оцінка, Берестов Андрій Возвращение в жизнь. Духовніє основи наркоманії, Гавенко Володимир Психіатрія і Наркологія.

Варто згадати і про іноземну літературу, зокрема, польську. Польський приклад допоможе впроваджувати набуті знання і на території нашої держави. У 1994 році в Польщі була видана робота Pluzek Zenomena, Psychologia pastoralna, яка дає чітку характеристику основним проблемним питанням, які постають у процесі даного дослідження. Ще одним польським дослідником є Luft Stanislaw, який також займається даною проблематикою, зокрема у праці Medycyna pastoralna.

Також варто вказати і на загальну літературу, яка описує основні елементи розвитку проблеми алко та наркозалежності, історію даної проблеми. Це праці Розважання про 12 Кроків або як вийти на просту дорогу, Євменій Перистий, Отче, я — наркоман! і Є. Перистий, Луч надежды в наркотическом мире.

У теперішній час велику кількість інформації несуть також інтернет ресурси, які ми теж використовували у цій праці.

Структура дослідження. Відтак, праця поділяється на два розділи: «Причини і наслідки алкогольної та наркотичної залежностей», «Пастирська опіка узалежнених на шляху звільнення від узалежнення». Слід зазначити, що ми будемо більше акцентувати на пастирських діях, щоб безпосередньо показати пастиря в опіці над цими людьми. Однак, для входження в проблематику хвороби узалежнення, розглянемо причини та наслідки залежності від алкоголю та наркотиків з медичної точки зору.

Перший розділ присвячений причинам та наслідкам наркотичної та алкогольної

залежності, що є медичним аспектом праці. Цей розділ поділяється на чотири підрозділи. У першому — розглядаємо причини зловживання алкоголем у таких аспектах: соціокультурний, генетичний, психологічний та духовний. Першим є середовище, в якому особа зростає або навпаки деградує. Іншим аспектом є генетична та психологічна схильність особи, її спадковість та риси характеру, які найбільш «сприяють» узалеженню. Щодо духовного аспекту, то тут буде висвітлено вчення Церкви про узалеження як наслідок гріхопадіння. Наступним підрозділом є етапи звикання до наркотиків, а саме - експериментальний, соціальний, розвиток залежності, шкідлива залежність, наркозалежність у психічній та фізичній сферах, а також синдром абстиненції. Третій та четвертий підрозділи присвячені наслідкам наркотичної та алкогольної залежності, зокрема: психологічному, фізичному, соціальному та духовному. Наступний розділ присвячений пастирським діям на шляху звільнення від узалеження. Він поділяється на чотири підрозділи. Перший з них присвячений аналізу документів Церкви, які стосуються узалежнених. Тут висвітлюватиметься церковний підхід до проблеми узалеження у суспільстві. У наступному підрозділі ми зосередимо свою увагу на діяльності реабілітаційного центру «Назарет», оскільки саме тут здійснюється на практиці пастирська опіка над узалежненими. Підпунктами цього підрозділу виступатимуть специфіки праці з узалежненими за наступними критеріями: терапія, психотерапія, трудотерапія та пастирський провід. Центр реабілітації у своїй праці використовує також програму «12 кроків», однак для більш точного ознайомлення з цією методологією ми помістимо її окремим підрозділом.

Після короткого історіографічного вступу до програми «12 кроків», ми зосередимо увагу на описуванні кожного «кроку» для чіткого осмислення важливості програми реабілітації у звільненні від залежності. Ще одним важливим пунктом є пастирська опіка над наркозалежними. Тут розглядатиметься ставлення священника до людини, відкинутої родиною і суспільством, і аналізуватиметься те, яким є пастирський підхід до такої особи і в чому полягає допомога пастиря.

Праця не претендує на всеохопне розкриття теми, а є лише невеликим вкладом у цю проблематику.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи проблематику алкогольної і наркотичної залежності, а також особу пастиря в цій проблемі, варто виокремити деякі узагальнення.

Алкогольна чи наркотична залежність є захворюванням людської особи в цілому, котре виникає при певній комбінації чинників, причин чи ситуацій психологічного, фізичного або ж духовного характеру. Узалеження викрадає можливість вибору, послаблює силу волі. Раціоналізація, образливість, заперечення, обурення, ворожість — це відчуття, з якими постійно живе і безглуздо бореться алкозалежний. В основних рисах алкоголізм є прогресивним компульсивно-адиктивним захворюванням. Поряд із проблемою алкогольної залежності існує і проблема наркотичної залежності. Існує багато причин узалеження осіб від наркотичних речовин і препаратів, з огляду на це їх можна умовно класифікувати наступним чином:

1. Криза моральних цінностей у суспільстві; до цього випадку відносяться особи, які узалежилися від наркотиків через втечу від відповідальності, обов'язків, загально-суспільної «вседозволеності», а також бажання насолоди та легкого життя, що в свою чергу спричинило деградацію особистості.
2. Узалеження як наслідок вживання наркотичних лікарських препаратів; тут причиною

узалежнення є вживання чи приймання лікарських препаратів, внаслідок чого (в більшості випадків) розвивається наркотична залежність. Особи, які узалежнилися в такий спосіб, стають жертвами обставин, змушені переносити всі терпіння пов'язані з хворобою, назва якої «алкоголізм» та «наркоманія».

3. Брак інформації про вживання наркотиків або її невідповідність дійсності; аналізуючи причини наркоманії, не можливо оминати брак методів запобігання та застереження перед наркоманією з боку суспільства та засобів масової інформації. Це питання ускладнюється тим, що довший час, починаючи з минулого століття, слово «наркоманія» було у сфері табу. Суспільство вдавало, нібито такої проблеми не існує. Однак вона була і залишається досі. Тому досить часто причиною узалежнення стає непоінформованість потенційно узалежнених від наркотиків осіб. Наприклад, не володіючи об'єктивною інформацією щодо наркотичних речовин та препаратів і їхньої дії, особа, з метою одноразового вживання наркотику, задля зняття стресу, підвищення продуктивності або для отримання «кайфу», стає «рабом наркотика», не усвідомлюючи цього відразу. І якщо далі закривати очі, вважаючи, що це «не моя біда», тоді ми ставимо себе перед ризиком дізнатись одного дня, що хтось із наших рідних чи друзів є узалежненим.

Наступним кроком цього дослідження було описати особу пастиря та його стосунок до узалежненої особи. Пастир у такому стосунку повинен пам'ятати, що його співчуття має реалізуватись простими і практичними способами: уважним слуханням, встановивши зоровий контакт, через дотик, підтримку (яка полягає в підбадьоренні), у слуханні до кінця. І лише після того, коли хворий попросить поради, по можливості дати її, пам'ятаючи, що він є також людиною, котра згрішила. Тому для священника основними вимогами мають стати: безпосереднє зближення, взаєморозуміння та довіра.

Характерною рисою у стосунку до узалежненої особи є розуміння, співчуття і турбота про цю особу. Тому підтримка, дана узалежненій особі, котра знаходиться над прірвою, — є особливою відповідальною місією пастиря. Вона полягає в тому, щоб заспокоїти, прийняти узалежнену особу та дати їй надію у такому нелегкому стані.

Щодо методів, які можна застосовувати у праці з узалежненими, то, на думку автора, серед всіх існуючих немає якогось одного універсального методу. Назагал можна виділити наступні методи:

Медичний метод полягає у медикаментозному лікуванні узалежнених осіб під пильним наглядом лікаря, метою якого є вивести особу зі стану абстиненції та допомогти їй пережити цей синдром, підтримуючи тим самим мінімальний фізичний тонус на фізичному рівні.

Психологічний метод полягає у супроводі психотерапевтом хворого на шляху реабілітації. Завданням цього методу є допомогти хворому повірити в себе, знайти контакт з реальністю та навчитися здійснювати контроль над собою.

Духовний метод передбачає релігійну реабілітацію узалежнених осіб в християнській спільноті під проводом пастиря.

Отже завданням цього методу є вивести наркозалежного з ізоляції через перебування та працю у спільноті, відкрити та допомогти усвідомити власну гідність особи за допомогою таких середнків як молитва, богослужіння, участь у Святих Тайнах, прийняття з боку інших. Головною метою методу є вказати на Особу Бога, який здатен дарувати зцілення всім потребуючим.

Окрім вищеописаних методів, існують також розпрацьовані програми реабілітації наркозалежних та алкозалежних осіб, такі як дванадцятикрокова програма АН та АА,

метою яких є навчити узалежнених осіб жити без наркотиків, алкоголю та спонукати їх до здорового способу життя.

Підсумовуючи розгляд вищенаведених методів, важливо є наголосити, що для більш ефективної реабілітації наркозалежних та алкозалежних осіб на всіх рівнях їх функціонування (психологічному, фізичному, соціальному та духовному) варто використовувати комплексний підхід, який передбачає співпрацю лікарів, психологів та пастирів, з огляду на цілісність людини, оскільки жоден з цих методів при окремому застосуванні не є вистачальним.

В цій праці не було описано конкретно парафіяльні братства тверезості, бо це потребує ширшого дослідження в історичному контексті та безпосередньо діяльності братств від заснування до сьогодення. Також однією із важливих тем для опису є узалежнення як хвороба, однак через обмежений сторінковий обсяг праці її автор не зміг цього описати. Щиро сподіваюсь, що наступне дослідження в цій царині зможе врахувати і доповнити ці сфери.

Дане дослідження є лише спробою привернути увагу до такого явища як наркоманія і алкоголізм, оскільки у нашій країні ця епідемія набирає щораз то більшого розмаху. Тому сприйняття наркоманії та алкоголізму як звичайні хвороби, які можна вилікувати дуже простими способами, є глибоко помилковим.

Ця праця є інформацією не лише для узалежнених осіб, але й для тих, які можуть надати їм допомогу, знаючи суть проблеми та маючи певні орієнтири, щоб запобігти цій катастрофі.

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ I. ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ АЛКОГОЛЬНОЇ ТА НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ 8

1.1 Причини зловживання алкоголем 8

1.1.1 Генетичний аспект 8

1.1.2 Психологічний аспект 10

1.1.3 Соціокультурний аспект 12

1.1.4 Духовний аспект 13

1.2 Етапи звикання до наркотичних засобів 14

1.3 Негативні наслідки, пов'язані із зловживанням алкоголем 16

1.3.1 Психологічні наслідки 16

1.3.2 Фізичні наслідки 19

1.3.3 Соціальні наслідок 20

1.3.4 Духовні наслідки 21

1.4 Наслідки вживання наркотиків 24

1.4.1 Психологічні наслідки 25

1.4.2 Фізичні наслідки 29

1.4.3 Соціальні наслідки 32

1.4.4 Духовні наслідки 34

РОЗДІЛ II. ПАСТИРСЬКА ОПІКА УЗАЛЕЖНЕНИХ НА ШЛЯХУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД УЗАЛЕЖНЕННЯ 37

2.1 Документи Церкви стосовно узалежнених 37

2.2 Реабілітаційний центр «Назарет» — як реалізація пастирської опіки узалежнених 40

2.2.1 Терапевтична спільнота 41

2.2.2 Психотерапія 42

2.2.3 Трудотерапія 42

2.2.4 Пастирський провід 43

2.3 Пастирська опіка uzалежнених на основі програми «12 кроків» 45

2.4 Особливості пастирської опіки наркозалежних 52

ВИСНОВКИ 57

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 61

ДОДАТКИ 66